

Naučení Aniho

Naučení je uspořádáno do kapitol, v nichž je uvedena nějaká situace a současně i poučení, jak se správně zachovat. Žák je varován například před lehkými dívkami a pijáky, je vyzván k poslušnosti vůči rodičům, k úctě ke starším a výše postaveným osobám, ke zbožnosti a zdrženlivosti v řeči i počtcích. Zvláštní pozornost je věnována rodinnému životu (sňatek, založení rodiny, výchova dětí, vděčnost matce, pohřeb). Na závěr je připojena zajímavá výměna názorů mezi autorem naučení a žákem - jeho synem Chonsuhotepem. Naučení je pro něho v tomto věku obtížné a učit se ho bezmyslenkovitě z paměti nemá smysl. Ve výměně názorů otec uvádí jako příklad řadu zvířat, u nichž se cvičením dosáhne poslušnosti, a cizince, kteří se mohou „nadřít“ egyptštinu. Syn však kritizuje otcovu důkladnost a dokonalost a uvádí, že pouze bůh zná podstatu věcí, zatímco otec zase kárá jeho mnohomluvnost. Konec naučení se bohužel nedochoval.

Naučení Aniho, jehož hieratický text je zaznamenán na papyru Egyptského muzea v Káhiře č. 58 042 (dříve papyrus Bulák IV), bylo sepsáno v 18. dynastii (přibližně mezi lety 1500 - 1365 př. Kr.). Neúplné kopie se dochovaly ještě na dalších čtyřech papyrech, jedné tabulce a devíti ostrakách.

Faksimili základního rukopisu vydal A. Mariette, *Les papyrus égyptiens du musée de Boulaque*, sv. I, Paris 1871. Text zpracoval E. Suys, *La sagesse d' Ani: texte, traduction et commentaire*, Roma 1935. Dosud byly vydány dva české překlady Aniho naučení: F. Lexa, *Obecné mravní nauky staroegyptské*, sv. 3, Praha 1929, s. 21 - 36; F. Lexa, *Výbor ze starší literatury egyptské*, Praha 1947, s. 234 - 250.

- (1) Začátek výchovného naučení, které sepsal
písař Ani z chrámu Ahmose Nefertari /1/.

...

- Dám ti zde užitečné rady,
(5) které bys měl uchovat ve svém srdci.
Řiď se jimi a budeš šťastný
a všechno zlo ti bude vzdálené.

...

- (10) Když při své odpovědi klopíš zrak,
pak je zřejmé, že tvůj jazyk nikomu neškodí.
- Nesnaž se uškodit úředníku,
když vyřizuješ důležitou zprávu,
kterou sdělil ve svém domě.
(Dům) má být hluchý, aby nebylo slyšet to, co se řeklo.
- (15) Nezpovídej se z toho, co ti bylo řečeno.
(Sám) zjistíš, že je prospěšné se uzavřít
a jednat, jako by se nic nedělo.
- ...
- (20) Kráčeť (životem) podle každodenního zvyku
a pouštěj se do orby, když nadejde její čas.
...
- Vezmi si ženu, dokud jsi mladý,
aby ta mohla porodit syna.
Jestliže ho zplodíš, dokud jsi ještě mladý,
vychovej z něho řádného muže.
(25) Šťastný je člověk, který má hodně dětí:
pro hojnost dětí ho lidé budou ctít.
- Slav svátek svého boha,
když přijde jeho čas.
- (30) Bůh se hněvá, když je opomíjen.
Přiveď si svědky, když obětuješ -
je to dobré pro toho, kdo tak činí.
Až někdo přijde prověřit tvé příjmy,
nech se zanést do seznamu.
- (35) A až přijde čas ověřit tvé zisky,
ještě pozvedneš slávu svého boha.
Zpěv, tanec a kadidlo jsou jeho pokrm
a přijímat hold je jeho bohatství.
Snaž se zveličovat jeho jméno,
- (40) vždyť bůh uvádí jméno toho, kdo tak činí.
- Nevcházej do domu někoho jiného,
když tě tento nevyzval ani neuvítal.
V domě se nerozhlížeť
a mlč o tom, co spatříš.
- (45) Nevyprávěj o tom venku nikomu,
kdo tam s tebou nebyl.
Byl by to těžký smrtelný hřích,
kdyby se to měl dovědět právě od tebe.

- (50) Střez se cizí ženy,
kterou v jejím městě lidé neznají.
Nedívej se na ni upřeně, když jde kolem,
a nesnaž se ji poznat důvěrně.
Je jako hluboká voda, jejíž proud nikdo nezná.
Žena, která je vzdálena od svého muže,
(55) ti bude snad denně říkat: „Jsem hladce vyholena/2/,"
pokud však nebude mít svědky.
A tak chystá pasti:
je to ale těžký smrtelný hřích,
když s tímto přichází
(60) a nedovede se ovládnout.
...

- Neodcházej, když přicházejí výše postavení,
aby tvé jméno nezískalo špatný zvuk.
Když vznikne spor, nemluv;
(65) když budeš mlčet, jenom tím získáš.

- Nezvyšuj hlas v chrámu boha,
neboť křik je mu ohavností.
Modli se vroucně
a všechna tvá slova ať zůstanou utajena.
(70) A bůh uspokojí tvé přání,
neboť vyslyší tvá slova
a přijme od tebe oběť.

- Obětuj pití svému otci a matce,
kteří odpočívají v pohřebišti.
(75) Tím se vykážeš před bohy
a oni řeknou: „Vítej!"
Nezapomeň také na cizího člověka, který je mimo:
právě on zajistí, že tvůj syn se ti stejným způsobem
odvděčí.

- Nezdolávej se pitím piva,
(80) aby se o tobě nemluvilo
a aby tvůj společník nevykládal, co jsi žvanil,
aniž ty by sis z toho cokoli pamatoval.
Upadneš a potlučeš se
a nikdo ti ani ruku nepodá:
(85) tvoji pijáci pak zůstanou stát
a jen řeknou: „Pryč s tím ochlastou!"
Jestliže tě někdo přijde požádat o radu,
najde tě ležícího na zemi
jako malé dítě.

- (90) Neodcházej ze svého domu,
pokud neznáš místo, na němž by sis odpočinul.
Pověz lidem o místě, které sis vybral
k (věčnému) odpočinku, aby ho znali.
Měj ho na mysli při své cestě
- (95) jako vrchol, jehož dosáhneš.
Zříd si místo v pohřebišti
a pohřební místnost, která skryje tvé tělo.
Pamatuj na to jako na důležitou povinnost.
Činili tak i vznešení starci,
- (100) kteří nyní odpočívají na onom světě:
nestihne hana toho, kdo to činí.
Je dobré se tak zařídit!
Až přijde posel, aby tě odvedl,
má tě nalézt připraveného odebrat se na místo tvého
odpočinku.
- (105) Pak řekne: „Hle, přišel ten, kdo přichystal tvůj počátek!“
Ty však neříkej: „Jsem příliš mladý, než abys mne odvedl.“
Neznáš přece okamžik své smrti!
Smrt se dostaví
a vytrhne dítě z náručí matky,
- (110) stejně tak jako se zmocní starce.
- Dám ti zde užitečné rady,
které bys měl uchovat ve svém srdci.
Říd se jimi a budeš šťastný
a všechno zlo ti bude vzdálené.
- (115) Střez se podvádět,
vyvaruj se lživých slov
a potlač v sobě svárliivost.
Nevraživý člověk nebude mít klid ani v hrobě.
Varuj se proto nepřátelsky smýšlejícího
- (120) a nedělej si z něho společníka.
Zvol si za přítele člověka upřímného a poctivého -
člověka, jehož chování jsi měl možnost poznat.
A když budeš stejně upřímný jako on,
vaše přátelství bude trvalé.
- (125) Opatruj to, co je v tvém domě,
neboť bohatství dosáhne ten, jenž ho umí chránit.
Nenech ho rozdělit mezi cizí,
abys o ně nepřišel.
Když se s majetkem správně nakládá,
- (130) je ho jednou tolik.
Postav si skladiště na své věci
a tvoji lidé půjdou za tebou.

Člověk dá málo, ale vrátí se mu mnoho
odplatou za dar.

- (135) Moudrý přivádí do domu život a napravuje hloupost.
Opatruj všechno, co máš, a vždy se s tím shledáš.
Dávej pozor na svůj majetek,
abys nemusel jít sám žebrot.
Líný člověk to nikam nedotáhne,
(140) a proto se snaž být podnikavý.

Netrestej sluhu někoho jiného,
i když je zlořečený.

- Člověk se zlou povahou,
který je vysokým úředníkem,
(145) si nemůže počínat správně a dávat patřičné odpovědi.
Zpronevřuje majetek státu
a nechá se podplácet.
Pak ho budou hledat, aby ho zatkli
a zabavili to, co má ve svém domě.
(150) A jestliže ty se pak ocitneš v pasti
a řekneš svému příteli: „Co mám dělat?“

Nyní tě poučím o tom, co má dělat muž,
když si chce založit domácnost.

- Opatři si zahradu
(155) a oplot' si záhony se zeleninou
i obdělávanou půdu.
Vysázej stromy
kolem svého domu.
Pak si naplň náruč všemi druhy květin,
(160) které tvé oko jen spatří.
Nic nebudeš postrádat -
bude ti příjemné, když nic z toho neztratíš.

Nespoléhej na majetek patřící jinému,
ale starej se jen o to, čeho jsi sám nabyt.

- (165) Nevšímej si majetku patřícího jinému,
aby neovládl tvůj dům.
Postav si dům
nebo nějaký najdi a kup si ho.
Vyhní se sporům.
(170) Neříkej: „Můj otec a matka mají dům:
komu jinému by tedy měl patřit?“
Až dojde k dělení mezi sourozenci,
mohla by být tvým podílem jen kůlna.
Obdaruje-li tě bůh dětmi,

(175) pak ať vědí, že ať má člověk hlad nebo je sytý ve svém domě,
vždy ho jeho zdi ukryjí.
Nebud' nerozvážný
a bůh ti už dá majetek.

Nesed', když stojí někdo,
(180) kdo je starší nebo výše postavený.
Správné jednání nepřipouští hanu:
ta je určena jen pro špatné jednání.
Kráčej stále po obvyklé cestě
a zaujmi odpovídající místo.

(185) „Kdo je to?“ ptají se lidé neustále.
Postavení člověka obnáší vše.
Vdanou ženu posuzují podle jejího manžela,
zatímco muže podle jeho postavení.

Nemluv zle ani k agresivnímu člověku
(190) a při hádce zachovej mlčení.
Zjistíš, že je to dobré v okamžiku, kdy mezi vámi budou
dobré vztahy.

Pokud se objeví potíže, budeš je moci lépe překonat,
takže úplně zmizí.
Jednání, které je správné vůči cizímu člověku,
(195) může být nevhodné vůči příteli.

Když jsi šťastný, lidé tě vítají jásotem,
avšak pláčí jen naoko, když jsi smutný.
Jestliže se ti daří dobře, vzhlížejí k tobě davy;
až budeš opuštěný, najdeš jen své příbuzné.

(200) Všechno, co řekneš, se uskuteční,
vznáš-li se v knihách.
Vnikni do knih, ulož je do svého srdce
a všechno, co řekneš, bude mít smysl.
Ať je písař dosazen do jakéhokoli úřadu,

(205) ptá se o radu knih.
Správce pokladnice nemá syna,
nositel pečeti nemá dědice.
Ministr si nechá zavolat schopného písaře,
neboť jeho úřad nedovoluje mít děti.

(210) Písař se stane jeho schovancem
a představený úřadu bude jeho ochráncem.

Neodhaluj své nitro cizímu člověku,
abys mu neposkytl možnost zneužít svých vlastních slov.

(215) Tvůj nesprávný výrok se rychle rozšíří
a jeho dalším opakováním získáš jen nepřátele.
Člověka může zničit jeho jazyk:
buď si toho vědom a budeš mít úspěch.

Lidské nitro je prostornější než sýpka
a hlubší než studna: je plné rozličných odpovědí.
(220) Vybírej si ty nejlepší
a špatných do smrti nedbej.
Nevybírává řeč zasazuje rány.
Mluv přívětivě a budeš oblíbený.
Jestliže tě někdo napadne neprávem,
(225) bůh zjistí, kdo je v právu:
pak ho stihne jeho osud
a bude zničen.

Obětuj svému bohu
a střež se činit to, co považuje za zakázané.
(230) Neptej se na jeho sochu nesenou v procesí
a nepřibližuj se k ní, když se objeví.
Také se nevtírej, abys ji nesl.
Neruš věštění;
střež se odhalovat jeho tajemství.
(235) Řiď se jeho radou i nevolí.
Skláněj se před jeho jménem.
(Bůh) ukazuje svou moc nesčetnými způsoby.
Vznešeným se stává ten, koho on činí vznešeným.
Bohem této země je slunce na obzoru
(240) a na zemi jsou jen jeho obrazy.
Denně se jim předkládá kadidlo jako pokrm,
a tím se pán východů slunce posiluje.

Dej své matce dvakrát více potravin, než ti dala ona,
a nos ji tak, jak ona nosila tebe.
(245) Měla s tebou mnoho obtíží,
avšak nikdy neřekla: „A jdi!“
Když ses narodil po svých měsících,
ujařmila se
mít svůj prs v tvých ústech po tři roky.
(250) Byla silná, když snášela zápach tvých výkalů
a nepoddávala se mu a neříkala: „Co mám dělat?“
Pak tě dala do školy,
aby ses naučil psát.
Opatrovala tě a denně čekala
(255) s chlebem a pivem z domova.
Ožeň se, dokud jsi mladý.

Až si založíš vlastní domácnost,
stále měj na paměti svého potomka.
Vychovej ho řádně, stejně jako vychovala matka tebe.

- (260) Nedopusť, aby tě haněla,
aby pozvedla ruku k bohu
s žádostí o vyslyšení prosby.

Nejez, když je přítomen někdo jiný
a ty mu nechceš nabídnout.

- (265) Chléb je tu navěky,
kdežto člověk jen na dobu jednoho pokolení.
Jeden je bohatý, zatímco druhý chudý;
jeden umírá, zatímco druhý zůstává.
Jen chléb je stále stejný.

- (270) Kdo byl loni boháčem,
může být letos žebrákem.
Nebuď nenasytý v jídle.
Nikdo neví, co ho postihne,
takže se může stát, že ten, který nyní nemá tolik kolik
ty, toho zanechá více.

- (275) Loňský tok řeky je pryč
a letos je jinde.
Velká jezera vyschla
a písečné břehy jsou propastmi.
Člověku se nezdaří jeho plán,
(280) neboť plán Pána života je úplně jiný.

Neustále měj na paměti své postavení:
neponižuj se ani nepovyšuj.
Není dobré drát se dopředu.
Drž se své cesty.

- (285) Nenavštěvuj muže v jeho domě jak se ti zachce:
vstupuj, jen když jsi ohlášen,
jinak ti sice hlasitě řekne: „Vítej!“,
ale po straně se ti vysměje.
Chléb se dává také tomu, kdo není oblíben,
(290) a jídlo tomu, kdo přichází nezávan.

Nesnaž se rychle odplatit tomu, kdo tě napadl.
Přenech ho bohu:
denně ho zmiňuj v modlitbě,
zítra stejně jako dnes.

- (295) Pak uvidíš, co bůh učiní:
on nechá padnout toho, kdo se provinil.

Nemíchej se do davu,

- který se shromáždil a chystá se prát.
Nepřibližuj se;
(300) drž se opodál,
abys zůstal ušetřen ran
a aby se tě nedovolávali jako svědka.
Vyhýbej se sporům
a nevíšmej si těch, kteří se sváří.
(305) Nezúčastněného nepoženou k soudu;
ten, kdo nic neví, nebude spoután.

- Uspokojuj ducha
a čiň to, co si přeje.
Očisti se od toho, co je mu odporné.
(310) Pak zůstaneš ušetřen jeho četných násilností,
neboť každá zkáza pochází od něho.
Krást dobytek na pastvině? I to dělá.
Neštěstí na mlatu?
„Udělal to duch“, opakuje se stále.
(315) Svár v domě? Každý jinak?
To všechno způsobil právě on.

- Nekontroluj svoji ženu v jejím domě,
když víš, že je schopná.
Neříkej jí: „Kde to je? Přines to!“
(320) když to dala na správné místo.
Dívej se svými očima a mlč,
pak se přesvědčíš o její zručnosti.
Jaká radost, když potom přijme tvoji ruku!
Mnozí to však nevědí.
(325) Jestliže muž přestane vyvolávat spory ve svém domě,
pozná, že není žádný důvod ke sváření.
Každý, kdo chce založit rodinu,
se musí umět ovládat.
A tak nechod' pořád za ženou
(330) a nedopust', aby ti to vytýkala.

- Neodpovídej rozezlenému nadřízenému,
raději se mu vyhni.
Mluv přívětivě, když on mluví roztrpčeně:
to je lék, který uklidní jeho srdce.
(335) Na vzpurné odpovědi je jen hůl -
a pak se tvá odvaha zhroutí.

- ...
Avšak netrap se: brzy se (nadřízený) obrátí a bude tě
zase chválit,
až ho přejde rozmrzelost.
(340) Pokud jsou tvá slova laskavá,
srdce (tvého partnera) je přijme.
Zvol si mlčení a skloň se před tím, co činí.

Nepřátel se se zpravodajem své čtvrti
a střež se, aby se na tebe rozhněval.

- (345) Dávej mu pokrm, které máš doma,
a neodmítej jeho prosby.
Říkej mu: „Vítej, vítej!“
Takové jednání nemá vadu.
...
- (350) Tu písař Chonsuhotep odpověděl svému otci, písaři Aniovi:
„Ach, kéž bych byl takový (jako ty)
a znal tolik co ty!
Pak bych plnil své naučení
a syn by byl dosazen na místo svého otce.
- (355) Avšak každý postupuje vpřed podle svých schopností!
Ty jsi muž, mistr,
jenž má vysoké požadavky
a mluví vybranými slovy.
Syn proti tobě rozumí jen máločemu
- (360) a pouze opakuje citáty z knih.
Pokud jsou tvá slova laskavá,
srdce je s radostí přijme.
Ať tvých ctností však není příliš,
aby se člověk vůbec odvážil přednést ti své vlastní
myšlenky!
- (365) Chlapec ještě nedovede plnit tvé výchovné naučení,
i když má knihy na jazyku.“

Písař Ani odpověděl svému synovi, písaři Chonsuhotepovi:
„Nevěř těmto pochybným myšlenkám;
měj se na pozoru před tím, co ti (tyto myšlenky)
připravují.

- (370) Tvé nářky jsou podle mne pochybené
a já tě za ně musím pokárat.
Není chyb v mých slovech,
z nichž ty chceš, jak říkáš, odmítnout.
Bojovný býk, který pobil (celou) stáj,
- (375) zapomíná a opouští zápasíště.
Překonává svou přirozenost a osvojuje si to, co ho učili.
Pak se chová jako krmný vůl.
Zuřivý lev upouští od své divokosti
a podobá se nařikajícímu oslu.
- (380) Pes je poslušný na slovo
a chodí za svým pánem.
Opice nosí vrhací dřevo,
ačkoli její matka ho nikdy nenosila.
Husa opouští rybník,
- (385) když ji pronásledují, aby ji dali mezi drůbež.
Núbijce naučí egyptštinu,

- právě tak jako Syřana i všechny ostatní cizince.
Řekni si tedy: ‚Dovedu to, co dovedou zvířata.‘
Bud' poslušný; zvládneš přece to, co dělají (zvířata).“
- (390) Pak odpověděl písař Chonsuhotep svému otci, písaři Aniovi:
„Nenamáhej se,
nezdolávej mě svou moudrostí!
Cožpak se nestává, že muž složí ruce
a raději vyslechne odpověď“
- (395) Lidé se podobají bohu
v tom, že si vyslechnou odpověď.
Samotný mudrc není jeho obrazem,
i když dav připomíná jen dobytek.
Samotný mudrc není jeho chovancem,
(400) třebaže by on jediný měl rozum
a dav byl pošetilý.
Všechno, co říkáš, je znamenité,
avšak uskutečnění (toho všeho) závisí na připravenosti.
Řekni tomu, kdo tě obdařil moudrostí:
(405) ‚Uveď také jeho na (správnou) cestu!“
- A tu písař Ani odpověděl svému synovi, písaři Chonsuhotepovi:
„Zanech planých řečí,
které mají daleko k tomu, aby stály za poslechnutí.
Křivou větev, ležící na poli
(410) a zpracovanou jen (vysušujícím) sluncem a (vlhkou) nocí
si vezme (zručný) řemeslník,
narovná ji
a udělá z ní hůl pro hodnostáře.
Z rovné větve může zase naopak udělat loukotě.
(415) Mé srdce, které neumíš poznávat,
jsi nyní schopno se vzdělávat
nebo ne?“
- „Pohled“, řekl (syn), „(boží) obraze,
mudrci se silnou rukou!
(420) Dítě je v náručí své matky
a jeho jedinou slastí je být kojeno.“
- „Pohled“, řekl (otec), „už objevilo svá ústa
a říká: ‚Dej mi chléb!‘ “
...

/1/ *Ahmose Nefertari - manželka zakladatele Nové říše Ahmoseho (1551 - 1526 př. Kr.) a matka Amenhotepa I. Byla zbožštěna a uctívána jako ochránkyně pohřebiště tehdejšího hlavního města Vesetu.*

/2/ *„Být hladce vyholena“ - mní se jako prostředek erotického dráždění.*